

בברייתא השני, בוודאי ידע שאינה בת סמכא, והראשונה עיקר⁴⁴. ויש שכתב שהלשון „ומשנן בסוכה“, אינו לשון הברייתא, אלא סתם גמרא הוא, והוא מהלכות שסדר רב אשי בגמ'⁴⁵. וכן משמע קצת מלשון רש"י, שכתב: „ומשנן בסוכה. סובר למודו וכו' דהיינו שמעתא דאמוראי וכו'“, ואיך שייך שהברייתא מדברת על „שמעתא דאמוראי“⁴⁶. עוד כתב שבייקוט⁴⁷ הובא: „והאמר רבא“, ולא „איני“, ולגירסא זו משמע שמקשה מהברייתא על רבא⁴⁸.

ל"ק הא במגרס הא בעיוני. יש ראשונים שפירשו ש„מגרס“ צריך סוכה, ו„עיוני“ אין צריך⁴⁹. ובטעם הפטור כתב רש"י⁵⁰: „דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאומר יפה לו להרחיב דעתו“⁵¹. והריטב"א כתב: „יש שפירשו דמגרס דהוי קבע בסוכה ועיוני דהוי עראי חוץ לסוכה“.

ויש שפירשו להיפך, ד„בעיוני“ שצריך קביעות צריך לישב בסוכה, אבל „במגרס“ שאינו צריך הבנה כל כך, אינה אלא עראי, ומותר אף חוץ לסוכה⁵². ויש שתמה לשיטה זו אם „מגרס“ שיש בו קצת פלפול, נקרא עראי, כ"ש מקרא ומשנה, ואיך אמר רבא: „מקרא ומשנה במטלתא“. ותירץ, דהתם כיון שכן דרך קריאתם חשוב קבע, אבל התלמוד שדרכו לעולם בעיון, אם לומדו בדרך גירסא בעלמא חשוב עראי⁵³.

דף כט, א. כי הא דרבה בר חמא וכו'. יש גורסים: „דרבא ורמי בר חמא“¹, ויש שכתב שכך היתה מדתו של רבא, כמו שאמר²: „לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ יגהה“ וכן אמר „לעולם לגרוס אינש ואע"ג דמשכת, ואע"ג דלא ידע מאי קאמר וכו'“³.

אמר רבא מאני משתיא במטלתא מאני מיכלא בר ממטלתא. כתב הר"ן: „יש שפירשו דומיא דמגרס

אוכל ושותה. 47 שם. 48 ערוך לנר, וסיים שידוע שלשונות הגמ' שמביא הילקוט נוסחאות ישנות הן. 49 רש"י, תוס', רי"ף, רא"ש, רמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"ט, טור או"ח סי' תרל"ט. 50 ד"ה בר ממטלתא. 51 וראה לשון הרא"ש כאן: לעיוני צריך להתבודד ולישב בישב הדעת ומצטער הוא בסוכה. והטור בסי' תרל"ט כתב: „ולומד בה דבר שאין צריך עיון שאינו חושש שיטרידוהו“. וכתב בלחם יהודה על הרמב"ם שם פ"ו ה"ט, שיש נפק"מ בין הפירושים, שלהרא"ש והטור אם יש לו סוכה במקום התבודדות חייב בסוכה, אפילו „בעיוני“, משא"כ לרש"י. 52 המאירי בשם יש מפרשים, רבינו חננאל, הרי"ף גיאות, שיטת ריב"ב, וכן הביא שיטה זו הריטב"א, הר"ן, המכתם ועוד. 53 לחם יהודה שם.

1 עין יעקב, הובא במסורת הש"ס, ועיין שם. 2 מסכת עבודה זרה יט, א. 3 מנחת יהודה, והביא עוד מקומות.

על משנתנו: „כתיב בסוכות תשבו, ואין תשבו אלא תדורו, כמה דאת אמר וירשתם אותה וישבתם בה“, שגם שם אין הכונה על הישיבה, אלא על הדירה³⁵.

הרא"ש כתב³⁶: „בסוכות תשבו פי' תתעכבו כמו וישב העם בקדש“³⁷, וכן ופתח אהל מועד תשבו³⁸. ויש שתמה על ראייתו מ„ופתח אהל מועד תשבו“, ש„ערבך ערבא צריך“, ומנין אנו יודעים שהכונה לעכבה. ויישב על פי דברי הגמרא להלן³⁹: „ת"ר בסוכות תשבו שבעת ימים, ימים ואפילו לילות וכו', ת"ל תשבו תשבו לגזרה שוה, נאמר כאן תשבו ונאמר במלואים תשבו מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן וכו'“. וכתבו בתוס'⁴⁰: „לא לגמרי יליף ממלואים דהתם אי אפשר לישן בעזרה וכו' דגמירי אין ישיבה בעזרה וכו'“, ויוצא מדבריהם שאהרן ובניו לא היו רשאים לשבת בחצר אהל מועד. ולכאורה קשה הלא מקרא מלא דבר הכתוב: „ופתח אהל מועד תשבו וכו'“, אלא ע"כ ש„תשבו“ היינו תתעכבו. ולפי"ז דברי הרא"ש עולים כמין חומר, שמוכיח מפסוק זה שגם „תשבו“ שבסוכה היינו תתעכבו⁴¹.

אוכל ושותה ומטייל בסוכה וכו'. יש שתמה למה לא שנו גם „וישן בסוכה“, והלא רש"י כתב⁴² לעיל: „ועיקר ישיבת הסוכה אכילה שתי' ושינה“. ותירץ, שיש הבדל גדול בין אכילה לשינה, אכילה היא עיקר קיום המצוה, לעומת זאת שינה אינם קיום מצוה, אלא שאסור לישן חוץ לסוכה⁴³.

איני והאמר רבא מקרא ומתנא וכו'. יש שתמה שהלשון „איני“ משמעו כאלו צריך לסלק את הברייתא מפני דברי רבא, ואיך יתכן לסלק דברי ברייתא, מפני דברי אמורא. ותירץ, שבסוגיין יש שתי ברייתות, ובראשונה לא נאמר: „ומשנן בסוכה“, וכוונת הגמ' היא שכיון שמצינו שרבא חולק על מה שנאמר

הש"ס. 35 קרבן העדה שם. 36 להלן פרק לולב וערבה סי' ג'. 37 במדבר כ, א. 38 ויקרא ח, לה. 39 מג, א. 40 שם ע"ב ד"ה תשבו. 41 ח"י הרי"א"ם. וראה מש"כ עוד שם. וראה עוד כו, א 36—33 ובהערות שם. 42 כ, ב ד"ה לא יצא. 43 צפנת פענח על הרמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"ב. וע"ש מה שתירץ עפ"ז. 44 יבין שמועה על הליכות עולם דף י, ב. וביד דוד כתב שגם בשבת קכב, א מצינו שהגמ' מקשה בלשון איני ממימרא על ברייתא, ושם לא שייך לתרץ כדבריו. 45 כמו שכתב רש"י לעיל ג, ב ד"ה היתה גבוהה. 46 ערוך לנר. והוכיח כן ממה שבברייתא הראשונה לא שנו לשון זה, וכן ממה שלא כלל התנא בבבא אחת: „אוכל ושותה ומטייל ומשנן בסוכה“, אלא משמע שזו היא מימרא שהוסיפה הגמ'. אך כתב שבילקו"ש ח"א רמז תרנד, וכן בסמ"ג עשין מ"ב, הביאו הגי' בהברייתא: „אוכל ושותה בסוכה, ומטייל בסוכה“, הרי שאין ראי' ממה שלא כלל, שהרי גם מטייל לא כלל עם

שהוא דלוק אין להניחו בסוכה¹¹ ויש שדקדקו דממה שכתב „אף“ משמע לכאורה שבאינו דולק ודאי אסור, וזה תמוה, שכל הראיה שבעודו דולק אסור, הוא מדברי הגמ' להלן¹² לענין הצריך לאכול ביו"ט האחרון בסוכה, כיצד יעשה שלא יהא נראה כמוסיף, לר' יהושע בן לוי „מדליק בה את הנר“, הרי שאין להדליק נר בסוכה ואם כדבריו — שאף באינו דולק אסור — יאמר: „מכניס בה את הנר“¹³. יש שכתב, דוודאי גם כבוי אסור, אלא דנקט: „מדליק“, שאם ה' נוקט „מכניס“ היינו אומרים דווקא כבוי אסור שהוא מאוס ודומה למאני מיכלא, אבל בעודו דולק שמשמש לאורו לא, לכן משמיענו שאפילו בעודו דולק אסור¹⁴. ויש שכתב דבאמת באינו דולק מותר, ולשון: „אף“ שכתב, כוונתו לעומת כלי אכילה שמוותר להכניסן בסוכה כשמשמש בהם, ולכן כתב שבנר אינו כן, אלא אפילו משמש בו בהדלקה, ג"כ אסור¹⁵.

יש שדקדק מדברי הרמב"ם¹⁶ לענין יו"ט האחרון שכתב: „אם היתה קטנה מכניס בה מנורה“, דס"ל שבסוכות האיסור הוא בהכנסת המנורה לבד, אבל כשהיא דולקת מותר להכניסה להשתמש לאורה, וכמו כלי אכילה שבשעה שמשמש בהם מותר להכניסם לסוכה¹⁷. וכתבו הראשונים הטעם שלא להכניס המנורה לסוכה קטנה, מפני שמעטת בשיעור הסוכה¹⁸. ויש שתמה, דלעיל¹⁹ משמע שדווקא אם תלה בה בגדים לפני מן הצד, כיון שאסור ליטלם כל ז' ימי החג, נחשבים כדופני סוכה, וממעטים משיעורה, אבל בכלים שמשמשים בסוכה, לא שייך מיעוט, מאחר שיכול להוציאם מן הסוכה כל שעה שרוצה²⁰. ותיירץ שסתם מנורה היו קובעים אותה בענין שאינה גיטלת²¹.

ועיוני, והכי קאמר מאני מיכלא מצי לאנוחינהו בר ממטללתא, אבל מאני משתיא במטללתא דוקא⁴. ואחרים פירשו דמאני מיכלא אינו רשאי להניחם בסוכה, אבל מאני משתיא רשאי⁵. וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בפרק לולב וערבה בענין פסול סוכה ביו"ט אחרון, דפסול לה במאני מיכלא דמעיל בגווה⁶. ויש שתמה על מה שהביא מהרי"ף, שנראה שסובר בשיטתו שכלי אכילה פוסלים הסוכה, שכ"כ: „דפסיל לה“, וסותר בזה דברי עצמו, שעל דברי הרי"ף שם, „אבל סוכה גדולה עייל לגוה מאני מיכלא ומיפסלא“, כתב הרי"ן: „ומיפסלא ודאי לאו דוקא, שלא נפסלה מהכשרה בכך, שלא יצא בה בזמנו וכו"ו⁷. ויש שתירץ שגם כאן אין כוונתו פסול ממש, אלא כמו שביאר הרמב"ן במלחמות שם בדברי הרי"ף: „ומיהו אין כאן מקום ספק שלא לפסלה לגמרי מהכשרה אמרו שלא יצא בה בזמנו, אלא פסול המוציאה מתורת דירה ועושה אותה כמוקצה שבבתים, ולשון פסול שייך בשנים אלו וכו"ו⁸. וראיית הרי"ן דבשלמא אם הרי"ף סובר שבזמנו אין רשאי להניחם בסוכה, שייך שפיר לשון פסול, שע"י כך עושה אותה כמוקצה, אבל אם נאמר שגם בזמנו רשאי להניח אלא שאינו חייב, לא יצדק לשון פסול, דאיהו מוקצה עושה בזה, כיון שכן דרך בכל החג⁹.

¹⁰ ואמר החכם¹¹ שרגא במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא ולא פליגי וכו'. בטעם האיסור להכניס נר לסוכה, יש ראשונים שכתבו שהוא מחשש שמא תשרף סוכתו¹². ולפי"ז יש שכתב שאסור אפילו נר של זהב, או חדש¹³. ויש שכתב דאף בסוכה שאין השעור מצומצם כל כך, אם נראה שיש לחוש שמא תשרף סוכתו אסור¹⁴.

כתב הרא"ש: „אלמא שרגא בסוכה קטנה אף בשעה

1234567 אה"ח

שאין בה צורך כלל. וביד משה תמה למה לא הובאה שי' הרמב"ם בטור וב"י ורמ"א ובאחרונים, וראה ערוך לנר ע"ד התוס' ד"ה ואמרי, שדעתו בדברי הרמב"ם שסובר שגם בדולקת אסור. 18 המאור לקמן ס"פ לולב וערבה, ראבי"ה סי' תרמ"א, שיטת ריב"ב כאן ובסוף פ"ד. ובט"ז סי' תרל"ט סק"ג דייק כן מדברי רש"י שכ': „סוכה קטנה של שיעור מצומצם ז' טפחים“, משמע שטעמו מפני שמעטת השיעור. וראה גם ריטב"א. 19 י, ב. 20 ב"ח סי' תרל"ט ד"ה ונר. והוסיף שאם לא כן אף בקערות וכוסות הו"ל לאסור להשתמש בסוכה קטנה, מטעם שממעטים בשיעורה, ומאי שנא נר. ובט"ז שם סק"ג מקשה גם מתוס' לעיל כא, ב סוד"ה שאין, וכן פסק בשו"ע סי' תרל"ט סעי' י"ג שאם סמך הסכך על עמודים וקרעי המטה הן דפנות, אפילו אין גובה י' מהמטה עד הסכך כשרה. כיון שיש י' טפחים מהארץ עד הסכך. והטעם כיון שיש שיעור אם תנטל המטה, כל שכן כאן אם תנטל המנורה. וראה גם תפארת בחורים. 21 ב"ח. וראה פרי מגדים, משבצות זהב ס"ק ג', מה שכתב עליו.

4 וכ"כ הריטב"א בשי' שני'. 5 וכן שי' רש"י ד"ה מאני מיכלא, הריטב"א בשי' ראשונה והמאירי. 6 זרע אמת או"ח דף ק'. 7 יד דוד. 8 תוס' ד"ה יאמרו, רא"ש, ר"ן, מכתם ועוד. 9 ראבי"ה סי' תרמ"א, הובא באו"ז ומשם בהגהות אשר"י וכ"כ בספר הישר סי' ש"י. ובב"ח סי' תרל"ט כתב שכתבו כן להוציא מפיו רש"י שכ': „שרגא נר של חרס“, דמשמע שאיסורו בקטנה משום מאיסותא ובישנה, אבל בגדולה אינו ניכר בה הנר כל כך ומותר. אולם הבי' שם פירש דברי רש"י שלא דווקא חרס, אלא אורחא דמלתא נקט. 10 ב"ח שם. 11 וכ"כ הרי"ן: „אפילו בעודו דולק“, והבי' והב"ח שם כתבו כן גם בשם התוס', וראה להלן 34—35. 12 מח, א. 13 מהרי" נאיים, יד משה. 14 מהרי" נאיים. 15 יד משה. וראה מאירי שנראה מדבריו כעין משכ"כ ביד משה. 16 הל' סוכה פ"ו ה"ד. 17 כסף משנה שם ה"ה, וכ"כ המגיד משנה שם בדעת הרמב"ם. והוסיף הכסף משנה דאפשר שהי' גורס בגמ' להלן שם במקום „מדליק“, „מכניס“, או שסובר שמדליק לאו דוקא, ובלחם משנה כתב לשיטתם, שי"ל ש.מדליק" שם הוא בשעה

בהם צורך של כלים חוץ לסוכה, משום כבוד סוכה דמאוס הוא". ויש שכתב שלגירסא זו קערות דומות לכלי שתיה, ומ"מ אין פירוש זה כפי' הי"מ שבתוס', שלשיטתם אסור להכניס קדירות ושפודין אפילו להשתמש בהם.³⁰

הרמב"ם³¹ כתב: „אבל כלי אכילה כגון קדרות וקערות חוץ לסוכה". יש שכתב שהלשון: „קדרות וקערות", צריך ביאור שהרי בין לרש"י ובין להי"מ אין דינן שוה, לרש"י האיסור רק בקערות לאחר אכילה, ולהי"מ האיסור רק בקדרות ואף בשעת שימוש. וכתב שי"ל שדעתו כהי"מ, ומש"כ: „קערות" אין הכוונה לקערות שדרך לאכול בהן, אלא אותן שמערה מהן המאכל לכלים אחרים — והן אסורות גם בשעת שימוש. גם י"ל שסובר כרש"י, ואמנם הוא מודה שקדרות אסורות, אבל רק לאחר אכילה כקערות, וכוונת הרמב"ם לאחר השימוש.³²

יש שכתב שביאור דברי הגמ': „חצבא ושחיל בר ממטללתא", יהי' תלוי במחלוקת רש"י ותוס' כאן. שלרש"י שהכוונה לאחר הסעודה, וא"כ ממה שלא כלל „חצבא ושחיל" עם „מאני מיכלא" בבבא אחת, משמע שכאן אפילו קודם שימוש אסור, שאין בזה משום „תשבו כעין תדורו", כיון שמיחד להם בית. אך לפי' התוס' שב„מאני מיכלא" האיסור אפילו לצורך שימוש, א"כ צ"ל דב„חצבא ושחיל", האיסור הוא רק לאחר השימוש.³³

תוס'. ד"ה ואמרי לה. אבל שרגא בעודו דולק ומשתמש בו. יש שגרסו בדבריהם: „אבל שרגא אף בעודו דולק וכו'".³⁴ ויש שכתב בביאור המשך דבריהם, שבס"ד סברו שהטעם משום מיאוס, כמו ב„מאני מיכלא", וע"ז הביאו ראי' מלקמן, שאף בעודו דולק אסור, ואח"כ סתרו הראי', וכתבו: „ושמא וכו' וחיישינן שמא תשרף סוכתו", והיינו שהטעם אינו

יש שתירץ שמדובר במנורה שהיא תלוי' ונקשרת למעלה בסכך, ועל כן ממעטת המנורה מן הסכך כשיעור שלה.²² ויש שתמה עליו שהלא בפי' אמרו²³ דסכך פסול פחות מג' טפחים בסוכה קטנה מצטרף להכשיר הסכך, וישנים תחתיו, ומסתמא מנורה אינה רחבה ג' טפחים. ועוד, אם נאמר דמיירי דווקא במנורה רחבה ג' טפחים, לא הי' צריך לתרץ: „הא בסוכה גדולה הא בסוכה קטנה", אלא לחלק בסוכה קטנה אם המנורה רחבה ג', או אינה רחבה ג'.²⁴

תוס'. ד"ה מנא דמיכלא. קערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאם מן הסוכה משום מיאוס. כך פירש בקונטרס. וי"מ כגון קדירות ואנני דלישא, ומעמא דכעין תדורו בעינן והני אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם. וכן פירש בה"ג כגון קדרי ושפודי ופי טוי ובי תפי. בביאור מחלוקתן יש שכתב, שרש"י לא פירש כהי"מ דמיירי בכלים שאינם אוכלים, ומשום "תשבו כעין תדורו" נגעו בה, משום שסובר ש„מאני מיכלא" דומה ל„מאני משתיא", ושם הכונה ששותים בהם עצמם, ולכן גם „מאני מיכלא" מיירי בכה"ג, ומשמיענו שצריך להוציאם לאחר אכילה משום מיאוס. והי"מ סוברים שרבא דיבר על הברייתא: „תשבו כעין תדורו, מכאן אמרו וכו', כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה וכו'", ובא לפרש אלו כלים יעלה מחמת „תשבו כעין תדורו", ואלו כלים לא יעלה.²⁵ ולפי"ז, הי"מ אינם סוברים כרש"י שקערות אסורות משום מיאוס, כיון שלא נזכר כן בגמרא²⁶, ורש"י אינו סובר כהי"מ, כיון שלא נזכר כן בגמרא. ומה שאמרו: „היו לו כלים נאים וכו'", היינו שמצוה להדר בהם סוכתו, ולא לאסור כלים אחרים.²⁷ ויש שכתבו שרש"י יודה להי"מ שקדרות ואנני דלישה, אסור להכניסם אפילו בשעת שימוש.²⁸

הרב המגיד²⁹ הביא פי' רש"י בלשון זה: „מאני מיכלא כגון גדרות ושפודין שלא בזמן אכילה שאין

השנייה. 33 ערוך לנר. והביא קצת ראי' לשיטת התוס', מהא דאיתא במשנה לעיל כו', ב, שהביאו לר"ג דלי של מים, ואמר: „העולם לסוכה", משמע שמותר להביא דלי לסוכה לצורך תשמיש. ואין לדחות דלמא דלי של דבר אחר הי' ולא של עץ, ורש"י הלא כתב כאן על ושחיל: „דלי של עץ", דמשמע דווקא של עץ אסור, שהרי סתם דלי הוא של עץ, שהרי שחיל לא משמע אלא דלי סתם, שהוא מלשון „משה", כמו שת"א „שחלתיה" בשמות ב, י על „כי מן המים משייתהו" וא"כ מש"כ: „דלי של עץ", אינו אלא מפני שסתם דלי הוא של עץ. וראה מצא חן שביאר שרש"י כתב שזה של עץ, שלא יקשה מדברי המשנה לעיל, לכך חילק בין של עץ לשל מתכת. וראה ביאור הלכה, ריש סימן תרל"ט. 34 ב"י וב"ח סי' תרל"ט. וראה לעיל 12—11 שהוא כלשון הרא"ש והר"ן.

22 ט"ז שם. 23 יט, א. 24 ערוך לנר, על רש"י ד"ה סוכה קטנה. 25 וכן כתב להדיא בספר הישר לר"ת סי' ש"י, ע"פ דברי בה"ג. 26 בספר הישר שם כתב: „ואותן בני אדם שרגילין שמחמירין להוציא מן הסוכה קערות לאחר שאכלו בהן, טועין הן דמפרשי טעמא משום מאיסותא, וליתא". 27 יד דוד. 28 לחם יהודה על הרמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"ה, שער הציון סי' תרל"ט סק"י. ובמג"א שם סק"ג כתב שמדברי הרמ"א בסעיף א' נראה שסובר שבקדרות מותר בשעת שימוש, שעל לשון השו"ע (שהוא לשון הרמב"ם שם): „אבל כלי אכילה כגון קדרות וקערות חוץ לסוכה", הוסיף: „לאחר אכילה", והגרי"א שם ציין שוהי שיטת רש"י. וראה 32. 29 על הרמב"ם שם. 30 ערוך לנר. 31 הל' סוכה פ"ו הל' ה'. 32 לחם יהודה שם. וראה לעיל הערה 28 שדעת הרמ"א כדרך

משום מיאוס, אלא שלא תשרף סוכתו, ודווקא כשהוא דולק, ולכן כתבו, "ותדע בהדלקה דוקא וכו'" ³⁵.

תוס' בא"ד. והיישנון שמא תשרף סוכתו. יש שתמה אם זהו הטעם מדוע הצריכוהו להדליק בה את הגר כשאוכל בה בליל שמיני עצרת ³⁶, נחוש ג"כ שמא תישרף סוכתו, שכן שנינו גבי שבת ³⁷: "אין מדליקין בנפט לבן בחול ואצ"ל בשבת וכו', מפני שהוא עב", ופירש"י: "ונדבק בכותלי הבית ומדליק את הבית" ³⁸.

אביי הוה קא יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא נשב זיקא וקא מייתי ציבותא אמר להו רב יוסף פנו לי מאני מהבא וכו'. הרמב"ם והטור לא כתבו בפירוש דין זה של "נשב זיקא וקא מייתי ציבותא" ³⁹. ויש שכתב שמ"מ רמזו לזה, במש"כ ⁴⁰: שמצטער מחמת הרוח פטור מן הסוכה ⁴¹.

ת"ר ה"י אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד וכו'. יש שכתב שלכאורה ה"י אפשר לומר שדוקא בתוך האכילה רשאי לירד, אבל אסור להתחיל לאכול בבית בשעת גשמים כיון שיכול להמתין כמה שעות, וגם יכול לאכול כביצה. אך באמת אין הדין כן ⁴². וא"כ קשה למה לא נקט התנא חידוש יותר גדול בהתחיל לאכול בבית. והביא מש"כ הר"ן ⁴³: "וברייתא נמי דגט ה"י אוכל בסוכה וירדו גשמים לרבות נקטי דאע"ג דכבר ה"י אוכל והתחיל במצוה כיון שירד אין מטריחין אותו לעלות, וכ"ש אם התחיל לאכול חוץ לסוכה מחמת הגשמים ופסקו, שאין מטריחין עד שיגמרו סעודתו" ⁴⁴.

עד שיגמור סעודתו. יש שכתב מסברא שמי שה"י לומד בסוכה, ויצא מפני הגשמים, שאם אין קבע ללימודו צריך לחזור מיד כשפסקו הגשמים. אבל אם יש לו קביעות — כגון פרק אחד או הלכה אחת — הרי היא כסעודה אחת, ואינו חוזר עד שיגמור קביעותו. והסתפק במי שאכל סעודת הלילה חוץ לסוכה מפני הגשמים, וגמר סעודתו ופסקו הגשמים, ועכשיו הוא רוצה לישון, אם השינה נגררת אחת האכילה, ויוכל לישון בביתו, או ענינים חלוקים הם, וחייב לישון בסוכה ⁴⁵.

איבעיא להו עד שיעור או עד שיאור וכו'. יש שתמה, דודאי צ"ל "שיאור", שכן הוא לשון הברייתא. וכן תמוהים דברי הפשטן שאמר: "אלא אימא עד שיעור ויעלה עמוד השחר", והרי לשון הברייתא הוא: "שיאור". ותירץ, שהאיבעיא היא אם מה שאמרה הברייתא: "עד שיאור", הכונה כשהוא ער או כשהוא ישן, דהיינו אם אינו מחויב לילך לסוכה אף אם הקיץ בלילה רק כשיאור, והיינו שיעלה עמוד השחר, ואז אם הוא ער מחויב לילך לסוכה, לא כן אם ה' ישן גם בעמוד השחר אין מקיצין אותו, והיינו "עד שיעור", או הכונה כשהוא ישן מניחין אותו לישון עד שיאור, אבל כשעלה עמוד השחר מקיצין אותו לילך לסוכה, והיינו "עד שיאור", אבל אם התעורר מחויב לילך לסוכה גם בחצי הלילה. ופשט: "ת"ש וכו' תרת"י, ופירש"י: "שני דברים אלו הן סותרים זה את זה, שיאור משמע שהאיר לו המזרח" ⁴⁶, ועלה עמוד השחר משמע קודם לכן". וגם קשה שמקדים את המאוחר, שהרי האיר המזרח הוא אחר עלות השחר. אלא ע"כ שהכונה היא ש"עד שיאור", היינו כשהוא ישן, שבהאיר המזרח מטריחין אותו ומקיצין אותו שילך לסוכה לישון שם, אבל אם הוא ער אינו מחויב לילך לסוכה בלילה אלא בעלות השחר, ואז חייב אף שעדיין לא האיר המזרח ⁴⁷.

גירסת הגאונים: "עד שיאור משיעלה עמוד השחר" ⁴⁸. ופירשו הראשונים שהכונה שלא נאמר ש"עד שיאור" היינו באור היום, אלא הכונה משיעלה עמוד השחר, אבל קודם לכן אע"פ שניעור אין מטריחין אותו לעלות. וכתבו שאף לגירסא זו אם לא ניעור אין מטריחין אותו אף משיעלה עמוד השחר, עד שיגמור שינתו, שלא גרע מסעודה שאמרו בה: "עד שיגמור סעודתו" ⁴⁹. אבל הר"ן כתב: "וחוכך אני בזה לפי גירסא זו, דסעודה אין לה זמן ידוע, אבל שינה שכיון שזמנה אינו אלא בלילה, כל שעלה עמוד השחר הוי כגמר לגבי סעודה. ומיהו אם תקפתו שינה משמע ודאי דפטור משום מצטער". ורבינו מנוח ⁵⁰ כתב שלגירסא זו אם לא הקיץ ועלה עמוד השחר, מטריחין אותו עד שיעור משנתו ⁵¹.

זה סותר למש"כ רש"י לפני כן שיאור הוא "שיעלה עמוד השחר", שאם לא נאמר אלא "שיאור" לבד, אנו אומרים שפירושו שיעלה עמוד השחר, אבל אם נאמר: "עד שיאור ויעלה עמוד השחר", בהכרח הכונה האיר המזרח, שאין לומר עמוד השחר האמור אחרי כן. וראה להלן 54—55. 47 מלא רצון. 48 כן הביאו בשמם רמב"ן במלחמות, ר"ן וריטב"א, והביא כן גם מפ"י ר"ח (ולפנינו ג"כ הוא, אלא שיש שיבוש, ע"ש) וכן היה הנוסח ברי"ף שלפני בעל המאור. 49 ר"ן, ריטב"א ורא"ה. 50 על הרמב"ם ה"ל סוכה פ"ו ה"י. 51 ודייק מדברי הרמב"ם שגרס כן שכתב:

35 דבש תמר. 36 כמ"ש להלן דף מח עמוד א. 37 שבת דף כו עמוד א. 38 למטה יהודה, וכעין זה בדבש תמר. 39 לחם יהודה על הרמב"ם ה"ל סוכה פ"ו ה"ב, מגדי חיים. ובלחם יהודה הוסיף שדוחק לומר שהטעם הוא מפני שלא ברור לנו מיהו הגקרא איסטניס. [וע"י במ"ב סי' תרל"ט סקל"ב, ובשעה"צ שם סקס"א]. 40 רמב"ם הנ"ל וטור או"ח סי' תר"מ. 41 לחם יהודה שם. וראה עוד צפנת פענח על הרמב"ם שם. 42 ראה ריטב"א. 43 בסוף דבריו על המשנה. 44 שפת אמת. 45 לחם יהודה על הרמב"ם ה"ל סוכה פ"ו ה"י. 46 וכתב שאין

רש"י ד"ה מקפה. ממהרת לקלקל בגשמים מעט. יש שתמה שמשמע מהירושלמי ששאר מיני מקפה מתקלקלים יותר, שאמרו: „לא סוף דבר מקפת גריסין אלא אפילו מקפה של כל דבר“. ותירץ שזה ודאי אם יש תבשיל שמתקלקל יותר ממקפה של גריסין, בו משערים. ונקט הש"ס מקפה של גריסין דווקא, משום שמבין המקפות שהיו ידועות לתנא של הברייתא, היתה מקפה זו מתקלקלת ביותר. אבל בירושלמי אמרו שאין הדבר תלוי במקפה זו דווקא, אלא אם יבשלו באיזה זמן ובאיזה מקום מקפה שמתקלקלת יותר ממקפה של גריסין, ישערו בה ⁵². יש ראשונים שפירשו שהשיעור של מקפה של גריסין הוא לחומרא, היינו שאינו ראוי לפנות אלא עד שתסרח מקפה של גריסין, שמתאחרת להתקלקל יותר משאר תבשילין ⁵³. רש"י ד"ה תרתי. שיאור משמע שהאיר לו המורת. ולעיל ⁵⁴ פי' „שיאור“ הכונה „שיעלה עמוד השחר“. יש שכתב שודאי סתם „שיאור“ יש לנו לפרש, שיאור קצת היום, דהיינו עמוד השחר. אך מכיון שכאן אמרו גם „שיעלה עמוד השחר“, ע"כ „שיאור“ אינו עמוד השחר, אלא שהאיר המזרח, ומשום כך מקשה: „תרתי“ ⁵⁵. ויש שתמה מה דחקו לרש"י לפרש כן, ולא פי' בפשטות, שגם כאן הכונה לעמוד השחר, ולכן הקשה „תרתי“, כיון ששניהם שיעור אחד ⁵⁶.

איבעיא להו מי שפך למי. ופירש רש"י: „שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת גשמים“. יש שכתב שאין נראה שתהא שפיכת הקיתון משל לישיבת הסוכה, ולולי פירושו הי' מפרש שגם לצד ששפיכת הקיתון היא מן העבד, היא משל לירידת הגשמים, דאף שבאים מן השמים, מ"מ ע"י חטא האדם באה קללה זו בחג, שגם הקיתון ששופך העבד אינו שלו אלא של רבו ⁵⁷. ויש שפי' דברי רש"י שכוונתו ב„ישיבת הסוכה“, היינו שהוא יוצא ממנה ומבטלה ⁵⁸. עוד יש שפירש ע"פ מה שתמה על דברי רש"י: „משל לעבד וכו' כך בידוע שאין ישראל עובדין כשורה“, שצריך ביאור למה מראים לו סימן זה דווקא

אח"כ 1234567

„אלא יישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר“. ⁵² ערוך לנר. ⁵³ ארחות חיים הל' סוכה אות ל"ה בשם הר"פ, והביאו המאירי. כל בו הל' סוכה, הובא בשער הציון סי' תרל"ט סק"ב. וראה שואל ומשיב מהדורא רביעאה סי' כ"ט. ⁵⁴ ד"ה איבעיא. ⁵⁵ מהרש"א, וראה לעיל הערה 46 שכ"כ גם במלא רצון. ⁵⁶ ערוך לנר. ומביא שהריטב"א כתב את שני הפירושים, שכ"כ: „ואתמהינן תרתי פי' דאי חד שיעורא נינהו למה לי למתנינהו בחד מיניהו סגי, ואי לאו חד שיעורא נינהו כ"ש דקשיא דהוה תרתי דסתרי אהדדי“. ⁵⁷ מהרש"א בח"א. וכעין זה בארוכה בשו"ת הרשב"א ח"א סי' ג"ז ובזכרון שמואל, ע"ש. ⁵⁸ חכמת שלמה. וז"ל הריטב"א: „ק"ל דהא לפום לישנא דרישא משמע להדיא

במצות ישיבת סוכה ולא במצוה אחרת. ותירץ ע"פ חידושו שבשעה שפטור מסוכה, יש גם איסור לישיב בה, מטעם שעצי הסוכה וכ"ש הסכך אסורים בהנאה כל שבעה ⁵⁹. ולפ"ז ביאר שבעיית הגמ' היא, משום שמהמשנה משמע שמדובר שירדו הגשמים אחר שהי' כבר בסוכה, וא"כ כבר נתקדשה הסוכה, ולכן י"ל שהקיתון שפך העבד, כיון שבישיבתו בסוכה כשירדים גשמים והוא פטור, הרי הוא נהנה מסוכה מקודשת, בשעה שאין מצוה ⁶⁰.

ת"ר בזמן שהחמה לוקה סימן רע וכו'. לכאורה איך יתכן שליקוי חמה הוא סימן רע, הלא ליקוי המאורות הם תופעה טבעית, והם באים ע"פ חשבון ידוע מראש. יש שכתב, שאין הכונה לליקויי החמה והלבנה המקובלים, שהם אינם באמת ליקויי המאורות, כי אם יעשה אדם מחיצה בפני נר שלא יראה אורו, האם זה ליקוי לנר, הלא הנר דולק כדרכו. וכן בליקוי חמה ולבנה, אין העדר אור בהם, אלא רק הירח או צל הארץ חוצצים בפניהם. אמנם ליקוי המאורות האמיתי הוא כשיש בהם העדר אור ומיעוט כח, וכמו שמצינו לפעמים כתמים שחורים וכדו' בשמש ובירח ובאותו מקום נעדר האור וזה אינו תלוי בחשבון וסיבה ⁶¹. ויש שכתב שלכך דקדקו חז"ל ואמרו: „בזמן“, שלכאורה הוא לשון מיותר, והיה להם לומר: „כשהחמה לוקה“, אלא שהורו בזה שאף שהליקויים הם ע"פ הטבע, עם כל זה ידעו ע"פ סודות משפטי ה' שנגלו להם, שהעתים של הליקויים הן עתות הדין, שיש עתות לטובה ועתות לרעה ⁶². ומדויק ג"כ המשל מפנס, שיש להבין מי הוא בנמשל העבד שאמר לו המלך: „טול פנס מפניהם“, וגם למה נקט המשל שציווה ליטול הפנס, ולא בקיצור שצוה המלך לכבות הנר. אמנם מכיון שחז"ל ידעו שהליקוי נעשה ע"פ טבע, כשהלבנה מכוונת בין השמש ובין הארץ, ומעכבת את אור השמש לבל יגיע לארץ, לכן לא שייך במשל שמכבה הנר, שאור השמש אינו נכבה ואינו מתמעט בעת הליקוי, אלא שהלבנה מחשיכה אור השמש ליושבי

דהרב שופך לעבד. וי"ל דדלמא ה"ק מותר לפנותה מן הדין, מיהו העושה כן דומה לעבד שמשמש לרבו, וכיון שרואה שרבו אינו מסביר לו פנים שופך לו מיד קיתון, לומר איני רוצה לשמשך, ואלו כן היה ראוי שלא יפנה מיד משתסרח המקפה. אבל למאי דמסקינן שהרב שופך לעבד, אין לו להמתין מלפנותו. וראה עוד בשפת אמת. ⁵⁹ כדלעיל ט, א. ⁶⁰ עונג יום טוב סי' מ"ט בהג"ה. ⁶¹ יערות דבש ח"ב, דף סז, ב ד"ה אבל ידוע מ"ש חז"ל. ⁶² והביא למה שאמרו בירושלמי תענית פ"ד הי"ג על הפסוק בראשית א, יד: „יהי מאורות ברקיע השמים“, מארת חסר כתיב, על שהוא יום מארה ליפול אסכרה בתינוקות. וכן למה שכתב הרמב"ן בראשית ט, יג בענין הקשת, שאף שהיא ע"פ הטבע,

הארץ

הארץ. וזה ענין הנמשל: „שומר לעבדו“ היינו הלבנה „טול פנס מפיהם“ שימנע אור הפנס — שהוא השמש⁶³. יש שכתב שאין הכונה שהקב"ה עושה סימן בליקויים לבריות שידעו את הרעה שיביא עליהם, אלא שכשיבא ליקוי החמה, נמשכת ממנו בטבעו רעה לעכו"ם המונים לחמה, וכן מליקוי הלבנה למונים ללבנה, מפני שהרעה נמשכת בטבע מהליקוי אע"פ שהוא בא ע"פ סדר וחשבון⁶⁴.

כל זמן שמאורות לוקין וכו'. להלן על הברייתא: „ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקין“. פרש"י: „ירח וכוכבים“, וכאן לא פ"י כן. וי"ל שלהלן מדבר על חמה בתחלה, ואח"כ על מאורות, וע"כ היינו לבנה וכוכבים, אבל כאן שמדבר רק על מאורות, גם החמה בכלל. ולפי"ז י"ל שג' הברייתות חולקות, שלתנא הראשון: „סימן רע לכל העולם כולו“, והטעם שהעדר האור מורגש בכל העולם, וזהו המשל למלך, וגם ישראל בכלל זה. ולר' מאיר: „סימן רע לשונאיהם של ישראל“, והיינו לישראל לבד, והטעם: „מפני שמלומדין במכותיהן“⁶⁵. ולתנא האחרון יש חילוק בין ליקוי חמה לליקוי לבנה, שחמה סימן לאומות, ולבנה לישראל⁶⁶.

מי שרגיל ללקות בכל יום ויום וכו'. מהרש"א ביאר שמי שיש לו לב ללמוד ולא למד הוא רגיל ללקות, אבל מי שאין בידו ללמוד אין משגיחין בו להלקותו אם אינו לומד. כך ישראל יש בידם התורה ללמוד ממנה, ואם אינם לומדים, יש להם לדאוג ביותר. במזרח סימן רע ליושבי מזרח וכו'. יש שהקשה ע"פ הידוע שליושבים באופק המזרחי, בזמן הנץ החמה אצלנו, אצלם חצי היום, וכשאצלנו חצי היום, אצלם השקיעה. ועוד, במזרח היינו ביציאתו דלקמן, ובמערב היינו הכנסתו. לכך פ"י שבמזרח הכונה בקצה החמה שלצד מזרח, ובמערב — בקצה החמה המערבי, ובאמצע היינו באמצעית החמה⁶⁷.

לשק חיצו רעב באין לעולם. פירש רש"י ששק

נקבע שייראה ענין הטבע הזה לאות טוב, שלא יביא הקב"ה מבויל ע"ש. 63 ערוך לנר. וכע"ז בבניהו. 64 מצא חזן וכתב שע"פ דרכו מתבאר מ"ש להלן: „ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין וכו', ומאותות השמים אל תחתו וכו'“. אבל אם נאמר שהקב"ה עושה סימן רע בליקוי, בכדי שידעו את הרעה שחפץ להביא עליהם, למה לו להבטיחם שלא יחתו מאותות השמים, הלא כיון שעושין רצונו של מקום א"צ לעשות כלל את אותות השמים, דהיינו ליקוי הלבנה. 65 וכמאמר הגמ' ביבמות סג, א: „אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל“. 66 ערוך לנר. 67 רש"י, וסיים שתיבת „הרקיע“ ט"ס, וגם בחוספתא אינו. וראה להלן 71. 68 בראשית מב, כז. 69 טז, א. 70 ניצוצי אור. בשו"ת חתם סופר או"ח סימן ק"ב הביא

דומה לשחור, וחיצו רעב משחירין פנים. ומהרש"א פירש שדרך להניח תבואה בשק, כמ"ש⁶⁸: „ויפתח האחד את שקו לתת מספוא וכו'“, וכשנראה בחמה דומה לשק ריקן סימן לרעב. ויש שכתב ע"פ הגמ' בתענית⁶⁹: „ולמה מתכסין בשקים אמר רחב"א לומר הרי אנו חשובין כבהמה“, הרי שבשביל הרעב התכסו בשקים, ולכן ה"י שק סימן לרעב⁷⁰.

לקה בכניסתו פורענות שוהה לבא ביציאתו ממהרת לבא וכו'. יש שכתב שאין לומר ש„בכניסתו“ ו„ביציאתו“, היינו מ"ש לעיל „במזרח“ ו„במערב“, ש"ל שמזרח נקרא כל זמן הבוקר, מיציאת השמש עד חצות היום, וכן מערב מאחר חצות עד הערב, ולכן פירש"י על באמצע הרקיע: „בחצות היום“. ועתה מפרש שמלבד סימן זה שהוא להורות על אלו מיושבי הארץ תבוא הפורענות, אם ליושבי מזרח או ליושבי מערב, יש עוד סימן אחר, אם בא הסימן עוד בתחלת הבוקר שאז ממהרת לבא, או אם בא באמצע זמן הבוקר. וכן במערב יש חלוק אם בא סמוך לשקיעה, שאז שוהה לבא, או קודם לכן⁷¹.

שנאמר ויכל אלהי מצרים אעשה שפטים. יש שתמה למה הביאו פסוק זה, שלכאורה אין רא"י כ"כ ממנו, ש"ל שכיון שהזכיר מצרים, אולי דווקא במצרים ולא במקום אחר, ויותר היה לו להביא את הפסוק⁷²: „והי ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה“, שעליו דרשו חז"ל⁷³: „שאיין הקב"ה עתיד להפרע מן המלכויות לעתיד לבא עד שיפרע משריהן תחלה“⁷⁴. ותיירץ שאולי משום ששם מדובר באומה שנופלת, דהיינו שנאבדת לגמרי, אבל כאן מדובר שלוקה דהיינו שנתייסרה, אבל לא נאבדה, לכן מביא מ„אעשה שפטים“, דומיא דמצרים שלא נאבדו לגמרי אלא נתייסרו⁷⁵.

על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה. יש שכתב בטעם הדבר, ע"פ מ"ש בילקוט⁷⁶: „ר' נהוראי אומר גזירת מלך היא כשישראל חוטאין ואין מעברין

דברי השל"ה על הפסוק (דברים כו, טו): „השקיפה ממעון קדשך מן השמים“ שיש בו רמז „השק — יפה“, והעיר שע"פ פשטות הקרא אין לזה המשך. וכתב לבאר ע"פ הגמ' כאן: „לשק חיצו רעב וכו'“ ובהמשך אמרו: „ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין וכו'“, והיינו שמראה להם השק מן השמים להודיעם שישבו ויתברכו. וזה הרמז: „השק — יפה ממעון קדשך מן השמים“, כלומר השק שנראה ממעון קדשך הוא יפה, שע"ז: „ברך את עמך“. 71 ערוך לנר, וראה לעיל 67. 72 ישע"י כד, כא. 73 מכילתא פר' בשלח פרשה ב. 74 ואף שכתוב: „והי ביום ההוא“, שמשמע ביום ההוא דוקא, כבר כתב מהר"ם אלשיך שאז ייפרע משרי כל האומות. 75 ערוך לנר. 76 ח"ב רמז רפ"ב על הפסוק בירמ' י, ב: „אל דרך הגוים אל

את השנה כראוי, בשעה ששלהבת חמה מגעת ללבנה בלילה, מעלות ששים עובר בתוכו ומכה את אורו, הקב"ה עושה ברחמיו ומכה את הלבנה וגונו א' מן הסנהדרין וכו'". ומה שגונו אחד מן הסנהדרין, י"ל מחמת שלהם נמסר סוד העיבור, והם לא עברו את השנה כתיקונה, והעיקר תלוי בראש ב"ד, כמו שאמרו⁷⁷: "ראש ב"ד אומר מקודש וכו'". וזהו שאמרו כאן: "ואינו נספד כהלכה", דהיינו משום שחשבו שמת, מפני שלא עיבר שנה כתקונה. ולהראות שעיבר כתיקונה, לוקה החמה, שאם כפי שחשבו, ה' ראוי שתלקה הלבנה ולא החמה, ועכשו יבינו כי נתפס בעון הדור⁷⁸. ויש שכתב שצדיק נמשל לחמה, כמ"ש במועד קטן⁷⁹: "וה' ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים ואמר ר' יוחנן זה יומו של יאשיהו", אכן אם נספד כהלכה, טובה מיתתו לעולם, שמכפר ע"י התעוררות תשובה⁸⁰. אבל אם לא נספד כהלכה, נמשלה מיתתו לחשכת השמש, ונרמז בליקוי החמה⁸¹. עוד י"ל שנקט אב"ד דווקא, משום שהמשפט נמשל לאור כמ"ש⁸²: "והוציא כאור צדק ומשפט כצהרים", ואם אין מספידים לאב"ד כראוי, מראים שאין חוששים למשפט, ולכן השמש נחשך. ועוד י"ל לפי מה שאמרו בשבת⁸³: "כל המתעצל בהספדו של תלמיד חכם ראוי לקוברו בחייו", ולכן אלו המתעצלים ראוי להם שלא יראו אור החמה, ושיחשך העולם בעדם, ולכן חמה לוקה⁸⁴.

ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר וכו'. יש שכתב הטעם שמסתמא בלילה כשבני אדם שוכבים בבתיהם, אפשר שתצעק בעיר ולא יה' שומע, אבל ביום לא יה' כן⁸⁵, אבל זו שצעקה ואין מושיע לה, נעשה כבלילה, ולכן החמה לוקה ונחשב כלילה⁸⁶.

ועל משכב זכור. יש שכתב הטעם שכן ה' עון המבול, שהשחיתו דרכם, ואז לא שמשה החמה להאיר⁸⁷. ויותר נראה שכאן היא מדה כנגד מדה, שהחמה משפיעה האור, והארץ החשוכה היא הנשפעת המקבלת שפע. וכן הזכר הוא המשפיע, והנקבה המקבלת השפע, וזה שבא על הזכור, שינה סדר העולם, ועשה המשפיע למושפע, לכן החמה לוקה ונעשה חשך במקצת, ונעשה ג"כ המשפיע למושפע, שצריך לאור אחר שיאיר מחשכו⁸⁸.

ועל שני אחין שנשפך דמן כאחד. יש שביאר ע"פ דברי הגמ' בסוטה⁸⁹ על קבורתו של יעקב אבינו: "כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו קא מעכב, אמר להן וכו' ידי הוא, אמרו ל' זבינתה וכו', שקל קולפא מחיי' ארישי' וכו', באותה שעה נתקיימה גבואתה של רבקה דכתיב למה אשכל גם שניכם יום אחד". והנה קיום מכירת הבכורה נמשל ליום, כמו שאמר יעקב⁹⁰: "מכרה כיום", דהיינו כיום שהוא מאיר, מכירה חלוטה⁹¹, ונשפך דם עשו ביום מיתת אחיו, על שבקש לבטל המכירה שמאירה כיום, ולכן ליקוי החמה הוא סימן לשני אחים שנשפך דמם כאחד, כמו שה' ביום מיתת עשו. עוד י"ל שלכך הוא סימן לשני אחים, משום שבתחלה גבראו השמש והירח שווים כאחת כשני אחים, אלא שאח"כ נתקטן הירח, ועכשו שגם השמש נתקטן ונחשך, הרי זה דומה לשני אחים שנשפך דמן כאחד⁹².

ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקין וכו'. כתב רש"י: "מאורות. ירח וכוכבים". וכתב מהרש"א בטעם הענין ע"פ מ"ש בשבת⁹³ על הנולד במזל לבנה: "האי מאן דבלבנה וכו' ורווהי כסיין אם גנב מצלח", וד' דברים אלו אינם דברים מפורסמים, ובכלל, רווהי כסיין וגניבה הם, וע"כ לוקה מזלו שהם הלבנה והכוכבים. ויש שתמה שהרי מגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנות אינם בסתר. ולכך פירש ע"פ מה שאמרו עוד שם על הנולד בלבנה: "יהי גבר סביל מרעין, בנאי וסתיר סתיר ובנאי, אכיל דלא דילי' ושתי דלא דילי'". וגם כאן — "כותבי פלסתר", הוא כנגד "סביל מרעין", שהאדם הנכתב עליו, גם סובל רעות ע"י הפלסתר שלו, ולכן נראה זה בליקוי הלבנה, שמרבה רעה שלה שתחשך, כמו שהחשיך זה שם האיש. "מעיד עדות שקר", הוא כנגד "בנאי וסתיר סתיר ובנאי", שגם מי שהעיד עדות שקר, בנה לזה שהעיד לטובתו, וסתיר למי שהעיד לרעתו, ולו אין תועלת, ולכן תחשך הלבנה, סימן למי שסתיר, כמו הירח שנתמעט. "מגדלי בהמה דקה", הוא כנגד "אכיל דלא דילי'", שהרי מטעם זה אסרו לגדל בהמה דקה, שלא תרעה ותפסיד בשדות אחרים, וכשתחשך הלבנה, הוא סימן שאינו רוצה לאכול משל אחרים. "קוצצי אילנות טובות", נרמזו ג"כ בירח, שחטאם הוא

השמש עליו דמים לו", שלא ה' צריך להרגו, אלא לצעוק שיבואו מושיעים לו, וכמו שפירש הרמב"ן שם. ⁸⁶ ערוך לנר. ⁸⁷ כמו שדרשו חז"ל מהפסוק בראשית ח, י: "יום ולילה לא ישבותו". וראה רש"י שם. ⁸⁸ ערוך לנר. ⁸⁹ דף יג עמוד א. ⁹⁰ בראשית כה, לא. ⁹¹ וכן פירש רש"י שם. ⁹² ערוך לנר. ועיין עוד שם ובספר בניהו. ⁹³ דף קנו עמוד א.

תלמודו ומאותות השמים אל תחתיו". ⁷⁷ ראש השנה כד, א. ⁷⁸ פני משה. ⁷⁹ כה, ב. ⁸⁰ כמ"ש בשבת קנג, א. "אחים בהספידא". ⁸¹ ערוך לנר. וכעין זה כתב מהרש"א, שהאב"ד דומה לחמה, שמאיר בתורתו לכל, וע"כ אמרו על משה שה' אב"ד, שפניו כפני חמה. ⁸² תהלים לז, ו. ⁸³ קה, ב. ⁸⁴ ערוך לנר. ⁸⁵ וכן משמע פשטות הפסוק שמות כב, ב: "אם זרחה

מיחו", שרצו להרבות להם אוהבים, ועתה יהיו הכל שונאים אותם. ו"שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנים", שכוונתם היתה להרבות להם כבוד בשקר, ועתה ידעו שאין להם ממון משלהם, אלא כל עסקם משל אחרים ויתבון.¹⁰³

רש"י. ד"ה אלהיה. שרה המליץ בעדה. כתב מהרש"א שלפי זה אין המאמר שייך לכאן, ולכן פירש שהכוונה למ"ש לפני כן: „בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים", לפי שהם מאמינים בשמש, כמ"ש¹⁰⁴: „וראית את השמש וגו' אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים וכו'", דהיינו לאלהות, שלא מנעם מלטעות אחריהם. וע"כ כשהאומה לוקה גם החמה לוקה עמה, שנאמר¹⁰⁵: „ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים". וע"ז אמרו: „ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו", שלא נתנו להם לאלהות, כי ה' הוא אלקיהם¹⁰⁶. ויש שתמה איך יתכן לומר הטעם לפי שהם עובדים לחמה, הלא בפסוק הנ"ל כתוב גם: „ואת הירח ואת הכוכבים", והרי ירח הוא סימן לישראל. ועוד אם הליקוי הוא מפני שעובדים לה, אם כן לעולם יהא ליקוי, כל זמן שעובדים. ועוד, שאמרו בע"ז¹⁰⁷: „הרי הן עובדין לחמה וללבנה וכו' יאבד עולמו מפני השוטים", הרי שלא שייך שילקו המאורות בשביל שעובדים להם. ולכך פירש שדברי רש"י עיקר — והיינו שהכוונה למ"ש בסיפא, והביאו כאן, מפני שמדבר כאן מסימני קללה, ולהסמך לזה: „ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכו'", דהיינו שאף שליקוי הלבנה הוא סימן לישראל, היינו דווקא בזמן שאין עושין רצונו של מקום, אבל כשעושין רצונו, אפילו ליקוי הלבנה אין סימן רע להם, וכ"ש שאין להם לירא מליקוי השר שלהם, שהם תחת ממשלת הקב"ה, ולא גמסרו לשר¹⁰⁸.

יש שכתב שלכך נטה רש"י ממה שפי' בפשט הכתוב: „ובכל אלהי מצרים", דהיינו פסילי עצים ואבנים, ופי' „שר", לפי שהי' קשה לו לשון הגמ': „ואין לך כל אומה", שמשמע אף ישראל, לכך מפרש שר, וכשישראל עושין רצונו של מקום, אין מתנהגין ע"י שר, ולכן „אין מתיראין", אבל כשאין עושין רצונו של מקום, שאז מתנהגין ע"י שר, אזי יכול להיות

שבעטים בטובת הקב"ה⁹⁴, וזה הי' ג"כ בירת, שקטרג ואמר אין נאה לב' מלכים להשתמש בכתר אחד, ובעט בטובת הקב"ה, וע"כ נתקטן, ונחשב שאין לו אור כמו השמש⁹⁵.

יש שפירש ש„מאורות לוקין", אין הכוונה על ליקוי המאורות הטבעי, אלא שבגלל עבירות אלו נגזר כליון חרוץ על כל יושבי תבל, הנרמז בלשון מליצה בליקוי המאורות, ע"ד הכתוב⁹⁶: „שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם" והיינו כי השי"ת ברא את האדם לרדות בכל הנמצא בעולם⁹⁷, ותפקידו לתקן בטוב בחירתו את כל היקום באופן היותר נאות לתכלית הבריאה. והנה כל יצורי תבל כלולים בארבעה סוגים, והם דומם, צומח, חי, מדבר, ואם ישלוט האדם בהם להרע ולהשחית לבני אדם, או מוט תתמוטט האדמה, וכל צבא השמים יאספו נגהם, וזוהי כוונת הברייתא „כותבי פלסתר", משחיתים בזה הדומם, כי חומרי הכתיבה, הנייר והצבעים, הם מן הדומם. „מעדי עדות שקר", משחיתים את המדבר. „מגדלי בהמה דקה", נותנים מגרעת בתכלית שמושם בחי. „קוצצי אילנות טובות", משחיתים את הצומח⁹⁸.

ועל קוצצי אילנות טובות. מה שנקטו: „אילנות טובות", ולא כלשון המקרא: „אילני מאכל", י"ל ע"פ מ"ש בב"ק⁹⁹: „דיקלא דטען קבא אסור למיקצצי"¹⁰⁰, הרי שהאסור הוא רק בטעון קב. ולכך אמרו כאן: „אילנות טובות", היינו שגם טעונים קב, אבל בסתם אילני מאכל בלבד אין איסור¹⁰¹.

ובשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות. יש שכתב שאין הכוונה שלוקחים ממנום לאוצר המלכות, כי זה נזכר אח"כ ב„ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון"¹⁰², אלא שהערכאות הממונים מן המלכות, לוקחים כל ממון ונכסים ושטרות וגם הפנקסים שלו, בשביל שיש לו יתומים קטנים, או סבה אחרת, ונמצא נגלים לעין כל ענייניו, וכל מה שיש לו וכמה עושרו. וא"כ „משהה שטרות פרועים", יש לו עתה בזיון הרבה בעיני הכל, שידעו שהוא משהה שטרות פרועים, ויחשבוהו שבמוזיד עשה כן בכדי לגזול. ו„מלוי ברבית", היינו שהלוא לישראל ואמרו שהמעוץ של גוי, ועתה ידעו שהם הלוא לישראל ולקחו רבית קצוצה. ו„שהי' סיפק בידם למחות ולא

101 דברי יעקב. 102 כפי' הערוך שם, ראה להלן.

103 בניהו. 104 דברים ד, יט. 105 שמות יב, יב.

106 [מדבריו משמע שהוא סימן רע לעכו"ם, מפני שעובדים להם, אך מל' הברייתא משמע שהוא מפני שמונים לחמה,

וכנראה שכוונתו שזה טעם נוסף על הנאמר לעיל].

107 נב, ב. 108 ערוך לנר [ולדבריו מה שאלהיה לוקה עמה, היא קללה נוספת, ואינו קשור לליקוי המאורות].

94 כמו שפירש"י. 95 ערוך לנר, וראה מ"ש"כ עוד.

96 יואל ב, י. 97 כמ"ש בבראשית א, כח: „ומלאו

את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים וכו'", ובתהלים ח, ז: „תמשילוהו במעשי ידך כל שחה תחת רגליו". 98 סוכה

התג. 99 צא, ב. 100 וכן פירש רשב"ם על מ"ש

בב"ב סט, ב: „אמר לי' בר מדיקלא פלגיא וכו' חזינא אי דיקלא טבא וכו'", ש„דיקלא טבא" נקרא דווקא בשטעון קב.

יחסרנו לצדקה תמיד וחסרוננו זהו קיומו. ואמרי לה חסד. יעשה ממנו חסד, ושל בית אבא לא עשו צדקה כראוי וכלה ממונו".²

יוצאין לטמיון. רש"י פירש: „שנטממין וכלים מאליהם". ובערוך פי' שזה אוצר המלך.

יש שביאר החילוק בין הארבעה שלפני כן, שעונשם שנכסיהם נמסרין למלכות, ובין הארבעה כאן שנכסיהם יוצאין לטמיון. ששם בשנים הראשונים גזול ממון של אחרים, ובשנים האחרונים חוטא בפומבי, שהי' יכול למחות ברבים, ופוסק צדקה ברבים, ולכן עונשו שממונו גזול ע"י המלכות בפומבי. אבל כאן אינו גזול ממון אחרים, אלא שמחזיק תחת ידו מה שהוא לאחרים — דהיינו כובש ועושק, ופורע עול מעל צוארו, וכן גסות הרוח, הוא דבר שטמון בלבו, ולכן עונשו שממונו הולך לטמיון אצלו מאליו — מדה כנגד מדה, הוא משהה אצלו ממון שהי' לו ליתן לאחרים, ולכן ממונו נטמן אצלו, הוא מתגאה בלבו בעשרו, ולכן עשרו נאבד אצלו, מה שידוע לו לבד, וכלות עיניו כל היום, עד ששייב וטוב לו.³

על כובשי שכר שכיר. לכאורה אינו בדין שיהי' זה שעכ"פ משלם לבסוף דומה לעושק שגזול לגמרי. אבל באמת יש לפרש שכל הארבעה הם אדם אחד, והתנא מראה איך מרעה אל רעה יצא, בתחלה כובש, ומתוך כך לבסוף גזול לגמרי, ומתוך כך יבוא לידי רעה יותר גדולה, שזה עכ"פ הי' שוכרו מתוך כוונה שהעול יהא מוטל עליו, אבל אח"כ מתחילה פורק עול זה מעל צוארו, ואומר איני צריך לשוכרו, כי הוא צריך לעשות מעצמו בשבילי. ושוב בא לידי גסות הרוח, לומר כי העול לא נאות לי מתחלה עד שאצטרך לפרקו, כי הלא אני הגדול אשר לא ישא עול. ולכן אמרו: „וגסות הרוח כנגד כולן", שאם יש בו גסות הרוח, כל הרעות האלו שקדמוהו בכללות בו.⁴ ולזה מסיים: „אבל בענוים כתיב וענוים יירשו ארץ", שזה היפך גסות הרוח, שגם שם המעט עושה הרבה, שלא בלבד שיירשו ארץ מה שראוי להם, אלא גם יתענגו על רוב שלום כאלו עשו הרבה.⁵

סימן גם להם כשמאורות לוקין. אבל אם נפרש אלהות ממש, לעולם בני ישראל אין להם אלא אל אחד שבשמים.¹⁰⁹

רש"י. ד"ה ועל קוצצי. ונראין כבועטין בהקב"ה ובכרכתו שמשפיע טובו. מדברי התוס' בב"ק¹¹⁰ משמע שגם הקוצץ אילן לאחר שלקטו הפירות ממנו, או אילן ערלה שפירותיו אסורים, עובר בלאו של „לא תכרות", שכתבו: „ואחרים שקצצו נטיעה חייבין צריך לאוקמה כר"מ דאמר לוקה ומשלם", ומדלא כתבו שיש להעמיד גם כרבנן, ומדובר שכבר לקטו הפירות, מוכח שגם אז יש לאו. ואילו מדברי רש"י כאן מוכח להיפך, שכתב הטעם: „ונראין כבועטין וכו'", ולא כתב מטעם לאו, וצ"ל שכוונתו שנענשים גם כאשר נלקטו הפירות, שאז אין לאו¹¹¹. ויש שדחה, שרש"י בא לגמק למה חמור לאו זה, שבגללו המאורות לוקין, מה שאין זה בלאוין אחרים, וע"ז כתב טעמו, אבל באמת י"ל שגם לאחר לקיטה יש לאו¹¹².

רש"י. ד"ה ועל מלוי ברבית. שמלויין בעלי בתים לישראל ברבית. יש שתמה על מש"כ „לישראל", שהרי מבואר בב"מ¹¹³ שאף לנכרי אסור להלוות ברבית. ואין לומר שסובר כאותו לשון שם, שמתיר רבית של עכו"ם, שהרי רש"י עצמו כתב על הפסוק¹¹⁴: „לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך", שהוא „לעבור עליו בשני לאוין ועשה", והוא ממש כלשון שאוסר¹¹⁵. יש שכתב שרש"י הוסיף „לישראל" רק כאן, ולא לפני כן על „משהי שטרות פרוצים", משום דקיי"ל גזל עכו"ם וגניבתו אסורים¹¹⁶, ואף מי שהתיר, לא התיר אלא בכופר בבורא והשגחתו, אבל במאמין מודה. אבל הלוואה ברבית דוקא לישראל אסורה, אבל לגוי מותרת עכ"פ כשיעור התרת ערכאותיהם ע"פ המלך¹¹⁷.

אוצר החכמה | תח"ח 1234567

דף כט, ב. ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנין. יש שכתב בטעם הדבר ע"פ מ"ש בכתובות¹: „מלח ממון חסר ואמרי לה חסד", ופירש רש"י: „מלח ממון חסר. הרוצה למלוח ממונו כלומר לגרום לו שיתקיים

נותנין". 3 ערוך לנר. 4 ועל „וגסות הרוח כנגד כולן", מפרש עוד שלכאורה יקשה למה העבירות האלו עונשן גדול כ"כ, שמביאות לידי עניות, לזה אמר מפני שמקורן בגסות הרוח, כמו שפי' מהרש"א שמתוך גסות הרוח עושה כל זה, ואמרו בסוטה ה, א: „כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קימעה עוברתו", ופירש רש"י: „פורענות קלה סורפתו ומאבדתו", ולכן אף שבשאר העבירות שבכאן הי' ראוי לפרענות קלה, אך אף על פי כן נכסיו יוצאין לטמיון מפני שיש בו גם גסות הרוח. 5 ערוך לנר.

109 שפת אמת. 110 צא, ב ד"ה החובל. 111 מחנה חיים ח"א סי' מ"ט. 112 בית ירוחם סי' ע"ח בסופו ד"ה אבל הקשה. 113 ע, ב, וע"ש בתורה תשיך. 114 דברים כג, כא. 115 פתחי שערים. 116 ראה חו"מ סי' שמ"ח ס"ב וסי' שנ"ט ס"א. 117 מאורי אור. 1 סו, ב. 2 יד אליהו, והביא גם מ"ש בגיטין ז, א: „אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמין יעשה בהן צדקה וכו'". כשהן מרובין. וכמו"כ ציין למ"ש בתענית ה, ב: „אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואינן

[אוצר החכמה]

לתרץ שאינו עובר בבל יחל, כיון שבצדקה צריכים שיהיו פיו ולבו שוין, ויכול לומר שהוציא בשפתיו ובטל בלבו, אך עתה שפסק ברבים ולא נתן, הרי שלא חשש להפסד עניים, שגם אחרים יעשו כן, ולכן נענש על שהשהה שטר פרוע.⁶

רש"י. ד"ה ועל שפוסקין. שיתנוהו לעניים (והם) ולא נותנים. מהרש"ל לא גרס „והם”.⁷ ויש שמקיים הגירסא, דיש לדקדק למה נענשים דווקא ברבים, הלא גם ביחיד עון גדול הוא. אלא שבא להורות דאף שמכוונים כדי שאחרים יתנו בשופי בקנאת איש מרעהו, „והם” לא נותנים, היינו שראשית מחשבתם לא להיות מן הנותנים — מ”מ נענשים משום שמכשילים אחרים שיחזרו מגדרם כמותם, ויצא שכרם בהפסד מרובה.⁸

רש"י. ד"ה עושק. לגמרי גזול שכרו. מהרש"א תמה, שא”כ ה” לו לומר: „גזול”, ולכן פירש ש”לא תעשוק” נאמר על מי שאינו משלם לשכיר בזמנו, דהיינו שכיר יום כל הלילה, ושכיר לילה כל היום.⁹ ויש שפירש ע”פ שיטת ר”ת בב”ק¹⁰: „ופועל אי לית לי לבעה” ב זוזי א”ל זיל טרח וזבין ואייתי זוזי”, ואם אינו מסלקו בזוזי, אלא בדבר אחר, זהו עושק, והוא כגזול, שדינו לשלם לו דווקא בזוזי, אבל אינו גזול לגמרי, שהרי מסלקו בדבר אחר.¹¹ ויש שפירש שיש עשירים כשמביאים פועל לעסוק באיזה יום אצלם במלאכה, אין פוסקים עמו שכרו, אלא עוסק בסתם, ואחר שיגמור העסק, נותנים לו שכרו פחות מהראוי לו, ואין בידו לעשות כלום, כיון שכבר עסק, ואלו נקראים „עושקי שכר שכיר”. ויש שאין פוסקים בתחלה, ואח”כ כשהפועל אומר שכרי כך וכך, הוא אומר לו המתן עד שאשאל אחרים, והוא אינו שואל במהרה, ודוחהו בלך ושוב עד שישאל, ונמצא מעכב שכרו אצלו כמה ימים, ואלו נקראים „כובשי שכר שכיר”.¹²

רש"י. ד"ה ועל שהיה ספק בידם. של בעלי בתים הללו וכו'. יש שכתב שממה שרש"י כתב כאן: „הללו”, וכן כתב להלן „ועל שפוסקים בעלי בתים הללו צדקה וכו'”, משמע שמפרש שכל ד' הדברים עוברים בעלי הבתים כאחד. ודחקו לפרש כן, מפני שאמרו: „ועל שהיה ספק”, ולא „ועל שיש ספק בידם”, וכן „ועל שפוסקים”, ולא: „ועל פוסקי צדקה”, כמ”ש בברייתא הקודמת: „על כותבי פלסתר ועל מעידי עדות שקר ועל מגדלי וכו'”, שלא אמרו שם: „ועל שמעידין” וכדו', אלא ע”כ שהכונה כאן שאלה שעושים זה עושים גם זה, ולכן על מלוי ברבית, שלא אמרו: „ועל שמלויין”, באמת לא כתב רש"י: „הללו”. ובטעם הדבר למה הצריכו כל הדברים האלה יחד, י”ל שהנה הקשה מהרש”א על מלוה ברבית, וכי רק זה הוא עונשו, והלא עונו גדול, שעובר על לאווין דאורייתא, וכן „פוסקי צדקה ברבים”, יש בזה עון של בל יחל. ולכן יש לפרש שהכל מוסב על העון הראשון, שמששה שטרות פרועין, שבוה העונש הוא מדה כנגד מדה. הוא השכין באהלו עולה לכן גוזלים ממנו. אך לכאורה ה” יכול לתרץ שלכך משהה, כיון שע”פ חוק המדינה יכול לחשב מקצת הפרעון על חשבון הרבית, וא”כ השטר עדיין אינו פרוע לגמרי, לכך אמרו: „ועל מלוי ברבית”, שממ”ג הוא עובר עבירה, או שהוא מכוון לגזול, או שהוא מכוון ללוות ברבית. ויכול לתרץ עוד שמששה בכונה טובה, כדי שאם הלוח יעבור עבירה, יוכל למחות בו ולאיים עליו שאם לא ישיב יגבה ממנו שטרו, אף שאין בלבו לעשות כן, לכך אמרו שאם אותם ב”ב יש בידם למחות ולא מיחו גם תירוץ זה אין להם. ויכול לתרץ עוד שעושה כן לטובת עניים, שאם יודמנו מלוים אחרים עמו ועם לוח זה, יוציא השטר ויתן ללוח, כאילו בתורת צדקה בלי פרעון, ועי”ז גם הם יעשו כן לשמט חובותיהם, או להרבות בצדקות, לזה אמרו: „ועל שפוסקים וכו'”, שעל עון זה בפני עצמו היה יכול

ורבא לא מסקי שם הכי, ע”ש.¹⁰ דף ט עמוד א
תוס' ד”ה רב הונא. ¹¹ משחת אהרן [וצריך עיון
מבבא מציעא שם]. ¹² בניהו.

6 ערוך לנר. 7 כן צויין על הגליון בשמו, ובחכמת
שלמה הנדפס בש”ס נשמט. 8 מאורי אור. 9 [ומה
שהביא ראייה מבבא מציעא דף קיא עמוד א, תמוה דאביי